

Odnos komunističkih vlasti prema Katoličkoj crkvi i njenom djelovanju na području Općine Đakovo na primjeru dokumenta „Idejni problemi vezani uz djelovanje klera i utjecaj religije“ iz ožujka 1967. godine

UDK 261.7(497.5 Đakovo)“1967“(093)

Sladana Josipović Batorek
Filozofski fakultet, Osijek

U radu se u cijelosti u izvornom obliku donosi dokument „Idejni problemi vezani uz djelovanje klera i utjecaj religije“, nastao u Đakovu 1. ožujka 1967. godine. Vrijednost dokumenta ogledava se u zornom prikazu odnosa komunističkih vlasti prema Katoličkoj crkvi i religiji uopće, ali i u njenom djelovanju na lokalnoj razini nakon potpisivanja *Protokola* o normalizaciji međusobnih odnosa 1966. godine.

Ključne riječi: Katolička crkva, komunistički režim, Đakovo, samoupravljanje, Savez komunista.

Završetak Drugog svjetskog rata i dolazak Komunističke partije Jugoslavije (KPJ) na vlast 1945. godine, označili su početak novog, dugogodišnjeg sukoba između vladajućeg režima i vjerskih zajednica na ovim prostorima, posebice

Katoličke crkve. Obračunavši se s ostacima građanskih stranaka iz prijeratnog razdoblja, na putu uspostave jednostranačkog, autoritarnog sustava komunističkom se režimu našla Katolička crkva, kao potencijalno uporište oporbenih struja. Dolaskom na vlast KPJ započinje s ostvarivanjem svog međuratnog programa, koji je predviđao odvajanje crkve od države i škole od crkve, oduzimanje crkvene imovine te marginalizaciju njenog utjecaja u društvu, što je u redovima Katoličke crkve izazvalo veliki strah i nepovjerenje prema novom režimu. Sveopća preobrazba jugoslavenskog društva podrazumijevala je uspostavu ideološkog i političkog autoriteta Komunističke partije i kontrolu cjelokupnog političkog, ekonomskog i društvenog života od strane vladajuće strukture. U tom smislu, postojanje bilo kakve opozicije, kako političke tako i ideološke, za nove je vlasti bilo neprihvatljivo. Crkveno-državni sukob očitovao se u sudskoj i zakonodavnoj represiji prema Crkvi i kleru, oduzimanju crkvene imovine, ograničenju, kasnije i zabrani vjerske nastave u državnim školama, otežanoj izdavačkoj djelatnosti, te brojnim zabranama koje su onemogućavale djelovanje Katoličke crkve u narodu, ali i slobodno izražavanje vjerskih osjećaja katoličkih vjernika. Zaoštavanje odnosa tijekom godina, dostiglo je vrhunac tijekom 1952. godine, najprije izbacivanjem Bogoslovnog fakulteta iz sastava Zagrebačkog sveučilišta, izbacivanjem vjeronauka iz državnih škola te konačno prekidom diplomatskih odnosa između Svete Stolice i Jugoslavije u prosincu iste godine. U razdoblju koje je uslijedilo nije bilo značajnijih sukoba, ali ni konkretnijih poticaja za sređivanje odnosa između Katoličke crkve i države. Međutim, u redovima komunističkih vlasti počinje prevladavati mišljenje da se pitanje religije ne može riješiti političkim i administrativnim ograničenjima, uvidjevši da represivnom politikom prema Katoličkoj crkvi slabi domaći i međunarodni ugled države, dok utjecaj Crkve u narodu sve više jača. Promjena taktike države prema Katoličkoj crkvi, ali i poticaji Drugog vatikanskog koncila (1962.-1965.) u smislu otvaranja dijaloga s ateističkim društvima, postupno su doveli do normalizacije međusobnih odnosa, što je i službeno potvrđeno 1966. godine potpisivanjem *Protokola* između predstavnika Svete Stolice i Jugoslavije. Unatoč tome, kao i činjenici da je jedan dio političkog vodstva u Jugoslaviji bio svjestan da se religioznost ne može iskorijeniti nasilnim, policijskim metodama i otvorenom borbom protiv Katoličke crkve, to nije značilo kako je država odustala od konačnog obračuna s Crkvom. Protucrkvena politika komunističkog režima u narednom se razdoblju sve više usmjerava na nešto suptilnije metode kojima bi kompromitirali Crkvu u očima vjernika i svjetske javnosti, te tako opravdali ispravnost svoje politike. Takve metode možda nisu imale veliki odjek u javnosti (za razliku od npr. sudskih procesa), ali su daleko više sužavale djelokrug rada Katoličke crkve i ograničavale slobode katoličkih vjernika u Hrvatskoj.

S tog gledišta potrebno je čitati i dokument „Idejni problemi vezani uz djelovanje klera i utjecaj religije“ od 1. ožujka 1967. godine. Riječ je o dokumentu napisanom na trideset strojom pisanih stranica veličine A4, a nalazi se u Državnom arhivu u Osijeku u sklopu arhivskog fonda br. 1094 „Općinski komitet SKH Đakovo 1955.-1984“ u kutiji br. 15, u fasciklu „Komisija za vjerska pitanja 1963.-1969. (zapisnici i materijali)“. Objavljujemo ga u cijelosti budući vrlo zorno prikazuje odnos komunističkih vlasti prema Katoličkoj crkvi i njenom djelovanju nakon potpisivanja *Protokola* o normalizaciji međusobnih odnosa, te oslikava ranije spomenutu promjenu taktike u suzbijanju utjecaja Crkve, koja bi se mogla sažeti rečenicom – Upoznaj neprijatelja da bi ga pobijedio. Prvi dio dokumenta u tri poglavlja problematizira pitanje religioznosti unutar jugoslavenskog samoupravnog društva, metode prevladavanja religije i uloge Saveza komunista u tom procesu, dok je drugi dio posvećen analizi djelovanja Katoličke crkve i klera na području Općine Đakovo¹. Autor(i) dokumenta nije poznat, budući nije potpisan te je najvjerojatnije riječ o jednom od prijepisa. Izvjesno je kako je načinjen s namjerom da služi kao nekakva vrsta vodiča partijskim organizacijama na području Općine Đakovo za djelovanje na terenu. Tomu u prilog govori i činjenica da je na vrhu naslovne stranice rukom dopisano: „Lično“ *Radi Polovini sekretaru osnovne organizacije saveza komunista sela Gorjani*. Dokument je ovdje donesen u izvornom obliku, bez zadiranja u jezik i pravopis, dok se u uglatim zagradama nalaze dopune pojedinih riječi.

* * *

„Lično“

Radi Polovini sekretaru osnovne organizacije saveza komunista sela Gorjani²

[vlastoručni potpis - nečitko]

---

1 U područje Općine Đakovo u predmetnom su razdoblju ulazila sljedeća mjesta: Borojevci, Borovik, Bračevci, Breznica Đakovačka, Bučje Gorjansko, Budrovci, Čenkovo, Dragotin, Drenje, Đakovo, Đurđanci, Forkuševci, Gašinci, Gorjani, Hrkanovci Đakovački, Ivanovci Gorjanski, Josipovac Punitovački, Jurjevac Punitovački, Kešinci, Kondrić, Koritna, Krndija, Kućanci Đakovački, Kuševac, Lapovci, Lipovac Hrastinski, Levanjska Varoš, Majar, Malo Nabrđe, Mandićevac, Milinac, Mrzović, Musić, Novi Perkovci, Ovčara, Paljevina, Paučje, Piškorevci, Podgorje Bračevačko, Potnjani, Preslatinci, Pridvorje, Punitovci, Ratkov Dol, Satnica Đakovačka, Semeljci, Selci Đakovački, Slatinik Drenjski, Slobodna Vlast, Svetoblažje, Široko Polje, Tomašanci, Trnava, Veliko Nabrđe, Viškovci, Vrbica, Vučevci. Vesna Božić-Drljača, Pregled uprave na području Državnog arhiva u Osijeku 1947.-1992., *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje*, br. 6, Osijek 2001., str.344, 346.

2 Rukom pisana napomena na vrhu naslovne stranice.

IDEJNI PROBLEMI VEZANI UZ DJELOVANJE KLERA I UTJECAJ RELIGIJE

ĐAKOVO, 1. III. 1967. GODINE

SAMOUPRAVLJANJE I PROCES PREVLADAVANJA TRADICIONALNE RELIGIJE

Na samom početku nužno je istaći nekoliko činjenica od kojih se je pošlo pri izradi i obradi materije:

1. Proces dezalijenacije u našem socijalističkom društvu jeste vrlo intenzivan. Suština procesa jeste u razvoju samoupravljanja širokih društvenih masa sa sredstvima za proizvodnju i ostvarenim proizvodom. Naučno je dokazano da „psiha oblikovana vlastitim društvenim aktivitetom, a ne samo vanjskim vaspitanjem napušta oslonce izvan sebe“. Moglo bi se reći – čovjek postajući čovjek Boga ne treba.

2. Crkva se danas sve više prilagođava razvoju suvremenih procesa društvenog kretanja. Pritom jasno koristi sve mogućnosti postignutih sporazuma sa državom. Imajući ovo na umu kao i Marksovu postavku „da se čovjeka ne može administrativno lišiti njegovih tradicionalnih shvaćanja“, nego treba stvarati uvjete u kojima će se ta shvatanja gubiti, polazimo sa stanovišta, da napuštanje religioznosti može biti plod samo takvih društveno ekonomskih odnosa koji to i pretpostavljaju.

3. Usko u vezi s tim, kao i sa stvarnom ideološkom snagom članova organizacije SK³ kod nas mi smo se nužno orjentirali na nešto detaljnije obrazlaganje ovih problema. Mnogi komunisti naime zbog svog vlastitog ne izgrađenog teoretskog i praktičkog stava o borbi protiv religije niti ne pokušavaju analizirati njen uticaj na samoupravu i materijalnu zainteresiranost ljudi, jer kako oni to tvrde – crkva je mirna.

Pri izradi materijala korištena je razna literatura kao i podaci i razgovori vođeni u raznim sredinama i ljudima različitih karakteristika.

---

3 Saveza komunista.

I. RELIGIOZAN ČOVJEK – DRUGA STRANA LIČNOSTI

1. Stepen i faktori religioznosti

U našim društvenim sredinama ljudi pridaju vjeri i Bogu različit značaj. Moglo bi se ipak reći, da sve brže opada broj teološki ubjeđenih vjernika, odnosno onih koji teološkim putem stiču ili su stekli ubjeđenje o nužnosti postojanja Boga.

Sve više se susreću tradicionalni i pokolebani vjernici. Uoba slučaja ispovijedanje religije predstavlja ili emocionalno nadahnuće ili obrednu obavezu prema porodičnom načinu Žvota.

Pokolebani vjernici pripadaju u glavnom mlađim godištim, koji su uspješni izgubiti vjeru u staro, ali još novo potpuno ne razumiju. Za ovu grupu nije više karakteristično niti obavljanje crkvenih obreda, jer težnje i zahtjevi pojedinaca sve više postaju stvaralačke prirode.

U Radničkom savjetu jednog našeg poduzeća od ukupno 19 članova ima, prema mišljenju pojedinaca, 4 religiozna člana, dok u kolektivu od ukupnog broja ima oko 65% religioznog članstva. Tu je očito da je društvena angažiranost religioznih ljudi vrlo niska. Za sada treba samo konstatirati da bi osnovne organizacije SK trebale voditi računa o stepenu religioznosti, jer to utiče na samoupravljačku snagu zaposlenih.

Faktori religioznosti su u svakoj sredini općenito isti. Negdje jedan, a negdje drugi snažnije djeluje, pa je stoga nužna i raznolika borba SK.

Prije svega religioznost definiramo, kao oblik koji nastaje u zavisnosti od personificiranja društvenih i prirodnih sila. U tom svijetlu spominjemo i jedan od faktora – egzistencijalnu zavisnost čovjeka. Za naše selo je ova egzistencijalna zavisnost svakako vrlo važna, ali svakim danom sve manja.

Ovdje bi svakako trebalo spomenuti pojavu migracije u naše krajeve za nekoliko posljednjih godina. Ovo treba spomenuti tim prije, jer baš ovi ljudi doseljavaju iz krajeva najpoznatijih po religiji, ali vrlo pasivnih.

Isto tako ova zavisnost je možda i uzrok da su religiozni ljudi uglavnom šutljiviji (i marljiviji), a da svi vjetровi na odluke organa upravljanja dolaze baš od komunista. Religiozan odgoj jeste također vrlo značajan. Što je porodica patrijarhalnija, što se više drži tradicionalnih normi i običaja to je veća mogućnost da članovi takve porodice budu religiozni. Iz razgovora sa pojedinim radnicima PIK⁴ vidljivo je da pojedinci nužno pod pritiskom porodice održavaju obrede i

---

4 Poljoprivredno industrijski kombinat. U ovom je konkretnom slučaju najvjerojatnije riječ o radnicima PIK-a Đakovo.

nastoje izbjeći rad u poduzeću za vreme svetaca i td. Nebi možda bilo loše potkrijepiti ovaj primjer činjenicom da materijalna osnova u kući ostvarena iz zaposlenja u radnoj organizaciji trebala bi formirati i psihologiju i shvaćanja u kući.

Relativno slabi procesi demokratizacije, a k tome aktivnost i ponegdje pritisak klera znaće stalan izvor religioznosti na selu. U gradu kao što je naš ovo je također snažan izvor religije, jer se prakticiraju nekonvencionalni oblici rada posebno sa mladim ljudima. Društveno zabavna aktivnost je vrlo oskudna, odnosno opće društveni standard nije dovoljno raznolik da zadovolji porasle potrebe ljudi.

2. Posredujući faktor

Pored navedenih treba spomenuti još nekoliko elemenata koji također utiču na stepen religioznosti.

Na našem području stanovništvo pripada dvjema vjerskim zajednicama – katoličkoj i pravoslavnoj. U praksi je poznato da je uticaj katoličke vjere znatno jači zbog tradicije, položaja i obrazovanja svećenika i td.

Socijalno porijeklo je vrlo važan faktor u prihvaćanju ili odbijanju religije. Uklanjanjem izvora socijalne nejednakosti nestajat će osnovni društveni korijeni religioznosti. Iz razgovora sa ljudima zaposlenim u našim radnim organizacijama vidljivo je da se materijalni status vjernika ne razlikuje od ateista. Prije svega zalaganje na radnom mjestu, čuvanje materijala, odnos prema nadređenim i podređenima nije takav, da bi pojedincima omogućavao neka izrazito visoka priznanja, a druge svodio na nivo ispodprosječnih.

Na našem području prema površnom analiziranju relativno najviše religioznih otpada na zemljoradnike. To je svakako za konkretnu akciju komunista vrlo važan podatak, jer dobar dio naših akcija treba usmjeriti baš na uzdizanje snaga u selu.

Da je religija stvarno odraz egzistencijalne zavisnosti i nivoa obrazovanja, svjedoči nam podatak, da je relativno veći broj medju radnicima i slobodnim zanatlijama nego li medju slušbenicima. Možda bi ovo trebalo povezivati i sa strukturom članstva SK, predstavničkih organa itd. To je svakako stvar za širu diskusiju.

I dobná struktura vjernika takodjer je za spomenuti. Poseban činilac jeste i spol. Žena je svakako više religiozna od muškarca. To govori u prilog osnovnoj tvrdnji, da društvena emancipacija utiče na sudbinu religioznosti. Ne bi se moglo reći, da je Žena prirodno više naklonjena religiji. Činjenica je medjutim, da je nju društveni položaj potiskivao u drugi plan, pa je i religioznost Žena bila u neku ruku samoodbrana – pokazatelj otudjenja.

Ovdje bih svakako trebao spomenuti, za našu stvarnost vrlo važnu stručnu spremu. Naime ovaj faktor jeste kod nas još uvijek, zbog neprevazidjenih disproporcija između umnog i fizičkog rada, uticajan na društvenu angažiranost i uspješnost uključivanja u društvenu sredinu. Nije parola, niti samo politički zahtjev, da se treba voditi računa i borba za izbore i kvalitetniju strukturu organa samouprave u korist neposrednih proizvođača. Jasno je međjutim, da ovo ne rješavaju administrativni akti niti tumačenje rukovodilaca, nego razvoj materijalne baze i porast proizvodnih snaga sa čovjekom u svojoj potpunoj veličini.

Treba konstatirati, da svi ti faktori koji pridonose razvoju ili u krajnjem održanju religioznih tradicija, djeluju na slabije društveno angažiranje, potisnutost pojedinih slojeva i sl. Tvrdnja, da religijsko shvaćanje djeluje na smanjenje materijalne zainteresiranosti kod tih slojeva jeste i moguća i osnovana. Naime materijalna zainteresiranost jeste svakako usko vezana za društvenu angažiranost, ili je barem tek tada potpuna, ako je društveno osnovana. A uzev i u obzir sve navedene postavke, očito je a o tome svjedoči i praksa, da oko 85% izrazito i stalno društveno angažiranih nije religiozno i ne obavlja vjerske obrede. S druge strane istovremeno 86% društveno neangažiranih obavlja vjerske obrede.

II. DRUŠTVENA ANGAŽIRANOST KAO FAKTOR SUZBIJANJA RELIGIJSKIH SHVAĆANJA

1. Činioci ateizma i napuštanja religijskih shvaćanja

Već je naprijed konstatirano da je ateizam usko vezan za društvenu angažiranost pojedinaca ili obratno. Izvjesna odstupanja su i normalna i nužna.

Demokratizacija društvenog sistema, kao i materijalizacija ovog principa u vidu raspodjele dohotka u radnoj organizaciji, kao i veće preraspodjele u korist neposrednih proizvođača, značajan su činilac stalnog povećanja stabilnosti društvenog položaja čovjeka. Rad organa društvene samouprave u svojoj potpunoj neposrednosti potpuno je obojen humanizmom, a shvaćanje rezultata društvenog napretka, kao uspjeha svih društvenih slojeva doprinosi suzbijanju birokratizma, kulta ličnosti i ostalih deformacija prividnog prednjačenja.

Citirat ću jednog svećenika, koji o našem demokratskom sistemu kaže slijedeće: „Snaga je vaša u tom, što vi otvoreno iznosite svoje greške i okupljate ljude na njihovo ispravljanje. Kamo sreće da i mi otvoreno priznajemo svoje propuste, jer bismo imali mnogo više uspjeha“.

Idući činilac ateizma jeste mogućnost obogaćivanja znanjem. Iz samog odnosa religije i nauke, kao i praktične koristi, koja se ostvaruje primjenom

nauke, proizlazi posebno poštivanje i isticanje veličine rada i znanja. Reforma školstva, koja treba nastupiti trebala bi u svakom slučaju u skladu sa postignutom mogućnošću ulaganja u školstvo stvoriti takvo shvaćanje kod mladih, da jedan suvremeni čovjek našeg društva ne može egzistirati bez odgovarajuće naobrazbe bez obzira gdje i što će raditi. Mislim naime, da konačno valja pomalo razbijati famu, da se uči samo i samo da bi se odmah poslije škole dobilo radno mjesto, a o znanju se ne treba mnogo pričati.

Iz razgovora sa mnogim komunistima i vjernicima o problemu religije kod nas vidljivo je da svi ističu premalo investiranje društvene zajednice u tzv. opću potrošnju. Ne osvrćući se na to, što to mnogi ističu bez dubljeg poznavanja stvarnosti, što mnogi ne razumiju bit privredne reforme i sl., možda bismo ipak trebali razmisliti o kvaliteti i kvantiteti toga investiranja. Sigurno je bez svake sumnje da nemamo dovoljno sredstava javnog standarda, da su postojeći objekti toliko zastarjeli i potpuno neopremljeni, da praktički ne koriste, mnogi od njih, svojoj pravoj svrsi. Treba posebno istaći, da bismo mi morali voditi računa o velikoj vjerskoj tradiciji na našem području, što svakako zahtjeva veće napore društva.

Hoćemo naime upozoriti, da je takodjer viši ekonomski i kulturni standard poseban činilac ateizma i opadanja obredne prakse. To znači, da razvoj Životnog standarda radnih ljudi pridonosi odumiranju slijepog izvršavanja crkvenih normi. Prodor tranzistora, radio-aparata, televizora, povezuje čovjeka sa problemima svijeta – on sve više postaje svjestan svoja postojanja i uloge. O svemu ovome vodi računa i crkva i pokušava zadovoljiti interese, zahtjeve za poznavanjem situacije u svijetu te tako organizira i svoj rad.

2. Stav religije o društvenoj angažiranosti

Društvena angažiranost u sprovođenju socijalističkih principa izgradnje jeste svakako glavni faktor suzbijanja religijskih shvaćanja. Da li su toga svjesni i svećenici, dozvoljavaju li ili uskraćuju određene slobode ljudima. Već na početku je spomenuto da bi mnogi komunisti najradije religiju ostavili na miru, jer vjernici se ne čine opasni. Pa ipak nekoliko citata iz odgovora pojedinih svećenika na pitanje – Kako se normativno odnosi vaša religija prema društveno političkoj aktivnosti vjernika? – bi svakako osvijetlilo pravo stanje. „Čuvajte se kao otrova svakog posvjetovčavanja, nemojte koristiti slobode i široka povjerenja, koje vam danas crkva silom prilika daje“, ili „Stoga se klonimo svake društvene aktivnosti koja nije u skladu s voljom i odredbama naših crkvenih poglavara“.

Vidljivo je dakle da crkva posjeduje svoj stav o učešću vjernika u društvenoj aktivnosti, da ona analizira djelovanje pojedinaca, istaknutijih ili aktivista ili vjernika, te im na to skreće pažnju. Neka nam posluži primjer jednog poduzeća,

gdje je jedna djevojka izostala sa rada organiziranog u nedjelju zbog izvoza, a da o tome nije obavijestila rukovodioca. Ona je naime pjevala u zboru časnih sestara. Kada su je nakon nekoliko izostanaka premjestili sa tog stroja na drugi, ona je donijela Žalbu pisanu strojem, slobodno rečeno na „svetom papiru“.

I pored toga što crkva na nekoliko mjesta u isticanju svojih osnovnih misli navodi pomoć bližnjemu svomu, ipak njoj nikako ne ide u prilog podruštvovljavanje čovjeka i njegovo oslobađanje. Uloga društvenih snaga u svakoj sredini jeste tim veća. Svećenici osim toga nastoje društvenu aktivnost svesti na djelovanje i rad u crkvenom odboru. Crkveni odbori su i na našem području vrlo aktivni, naročito u izgradnji i popravku vjerskih objekata, organiziranju vjerskih proslava i skupova, sakupljanju dobrovoljnih priloga i okupljanju djece i omladine. Danas se u Župama pristupa osnivanju tako zvanih Župskih savjeta, koji bi se starali o idejnom proširenju religije (u savjet ulaže i Žene), a crkveni odbori vodili bi i dalje brigu o materijalnim problemima.

3. Činioci društvene aktivnosti

Nakon iznošenja činioaca ateizma koji su zaista vrlo različiti, te stava crkve i religije o društvenoj angažiranosti, sada ćemo ukazati na neke osnovne činioce društvene angažiranosti, koje je nužno dosljedno razvijati. Samo razvojem ovih faktora stvaraju se uvjeti da se radni čovjek afirmira kao samoupravljač.

Sigurno najvažniji faktor stimuliranja društvene angažiranosti ljudi jeste ekonomska osnova. Svaka društveno politička akcija koja nema ekonomske osnove je osuđena na neuspjeh. Društvene snage o tome vrlo često, bilo zbog objektivne uslovljenosti ili raznih drugih nisu vodile dovoljno računa. Mnoge akcije bile su kad kad kompromitirane, a preko njih i sam dotadašnji rad.

Možda bismo se malo udaljili od suštine problema, ako spomenemo slučaj da cijeli kolektiv mnogih naših poduzeća izglasava dodjelu pomoći za liječenje raka. Kada je smisao akcije kristalno jasan tada uopće ne postoji opasnost neuspjeha.

Da bi radnik u potpunosti izgubio svoj najamni odnos prema poduzeću on treba poznavati barem najglavnije probleme razvoja njegovog poduzeća. Dobra je inicijativa PK-a koji je zimski period iskoristio u svrhu ekonomsko-političkog obrazovanja po svim radnim jedinicama. Diskusije o investicijama perspektivi razvoja kombinata, problemima sjetve i Žetve i sl., nisu ni malo čudne niti nenadane. Radnik sve više postaje stvarni učesnik u stvaranju dohotka radne organizacije i njegovoj raspodjeli.

Društveno-politička svijest formira se u praktičnoj akciji kojom se ostvaraju zajednički doneseni zaključci. Što su obrazovanje i društveno-politički odgoj već to je i odgovornost za donošenje određenih odluka i njihovu realizaciju veća.

U vrlo mnogo slučajeva pojavljuju se primjeri zatvorenosti organa samouprave. Nespojivo je sa pravcem razvoja našeg sistema udaljšavanje centralnih od nižih organa društvene samouprave. Proces razvoja samoupravljanja na nivou ekonomskih jedinica učinit će da će se sve manje poštivati istine autoriteta, a sve više razvijati autoritet istine, te sve više razvezivati stvaralačke inicijative ljudi.

Opća potrošnja, koja je prema nekima nedovoljna da bi mogla podmiriti potrebe ljudi nužno treba svakim danom sve više postajati stvar samog kolektiva, ako želimo da i u najsuptilnijem smislu prevaziđemo najamni odnos rada. Na pr. crkva nekako rado vezuje svoje vjernike za sebe, financirajući aktivnost vrlo često iz dobrovoljnih priloga. Ta sredstva potiču od radnika zaposlenih u poduzeću (na pr.). To znači da bi eventualna drugačija raspodjela dohotka u svrhu tih općih potreba zaposlenih u poduzeću problem rješavala na drugačiji način.

Samostalnost samoupravljanja je tim veća što je stručnost zaposlenih veća i njihova ideološko-politička snaga. Ona je isto tako vrlo ovisna o rukovodećim društvenim snagama u sredini. Djelovanje tih snaga međutim može se katkada pojaviti kao osnova za razočarenje. Ovakvih slučajeva bilo je također. I društveno angažirani i neangažirani posjeduju praktična saznanja o borbi mišljenja koja se vodi na sastancima, čak je ona prema njihovim riječima vrlo konstruktivna, ali se najčešće na tome iscrpljuje aktivnost. To se obično tada prokomentira riječima – lijepo govore..... Ovdje bi nužno trebalo spomenuti porodično zapošljavanje, forsiranje pojedinaca i protekcionizam i td.

Treba spomenuti isto tako i potrebu pooštrenih mjera za neke moralne devijacije, kao faktor društvene angažiranosti. Tolerancija niza slučajeva uzurpiranja prava radničkog samoupravljanja, krađe i kriminala stvara kod ljudi naročito religioznih osjećaja, da je dobro što su oni takvi kakovi su nego li da su drugačiji. Može se steći utisak da društvena angažiranost sa sobom nosi neuklonjive poroke. Izmjena mjera kojima bi se teže kažnjavali prestupnici dobro bi došla društvu, a društvena angažiranost i samoupravljanje nebi u očima pojedinaca bili polje gdje se čovjek izgubi i od samog sebe i od društva.

Zapostavit se međutim ne može niti da samostalnost samoupravljanja ovisi i o ispravnoj cjelovitoj društvenoj usmjerenosti. Cjelovito društveno usmjerenje svakako trpi određeni preobražaj u pravcu širenja demokratizacije društvenih odnosa. U tom svjetlu treba gledati i rad skupštine, odbornika među biraćima, mjesnih zajednica i td.

III. ULOGA SK U PROCESU PREVLAĐAVANJA RELIGIJE

Ateisti a isto tako i mnogi komunisti posjeduju svoje vlastite stavove prema religiji. Prema tim stavovima oni formuliraju i svoju borbu. Ona se uglavnom svodi na:

- prosvjetiteljsko – racionalističku koncepciju,
- stihijsko – ekonomističku i
- administrativnu.

Religija se može istisnuti ateističkom propagandom, kojom se otkriva besmislenost i nenaučnost religijskih dogmi i praznovjeric. Ovakav stav prosvjetiteljske koncepcije sadrži misao, da se ništa ne mijenja u prirodi uticaja religije na društvo i društva na religiju. On predviđa da se religija prilagođava u društvu pa i nauci kao jednoj od njegovih osnovnih sfera i da mijenja svoj uticaj na društvo.

Članovi SK trebaju naročito sada u borbi partije za široku demokratizaciju principa i rada partije svoj rad usmjeriti na prevazilaženje religijskih tumačenja korištenjem argumentiranih praktičnih istina.

Religija će sama od sebe izčeznuti srazmjerno razvitku proizvodnih snaga; dotle socijalizam mora da to ima u vidu i da s njom pravi kompromise – to je shvaćanje stihijsko ekonomističke koncepcije.

Komunisti ipak znaju da prevlađavanje religijskih shvaćanja ne može uslijediti samo kao rezultat porasta materijalnog blagostanja ljudi. Tek revolucionarnom akcijom u kojoj se zbiva „Podudaranje mijenjanja okolnosti i ljudske djelatnosti“⁵ postepeno se dospjeva u situaciju uskladjivanja subjektivnih zahtjeva i objektivnih mogućnosti.

Spomenut ćemo samo na ovom mjestu jednu izjavu poznatog komunista kod nas: „Mi ne trebamo voditi borbu protiv religije, jer ona pomalo odumire sa razvojem samoupravnih snaga društva, ali isto tako mi (misli na državu) nebi trebali niti podržavati njihove akcije (stavljanje zastave na zgradu općinske skupštine na dan proslave 100 godišnjice postavljanja kamena temeljca katedrale u Đakovu, i ako je općina održala Akademiju u čast Štrosmajerove ličnosti).

---

5 Citirani dio predstavlja isječak iz djela Karla Marxa „Teze o Feuerbachu“. Treća teza, na koju se autor teksta poziva u ovom dijelu, glasi: „Materijalističko učenje o mijenjanju okolnosti i odgoju zaboravlja da ljudi mijenjaju okolnosti i da sam odgojitelj mora biti odgajan. Stoga ono mora dijeliti društvo na dva dijela – od kojih je jedan iznad društva. **Podudaranje mijenjanja okolnosti i ljudske djelatnosti** ili samopromjene može se shvatiti i racionalno razumjeti samo kao revolucionarna praksa.“ <http://masa-hr.org/content/karl-marx-teze-o-feuerbachu> (24.5.2013.)

Administrativna koncepcija je potpuno neprihvatljiva i ako je još i danas shvaćanje nekolicine pa i članova SK.

Mi bismo trebali apsolutno prihvatiti tezu da je borba političkih partija i religije borba dviju koncepcija o razvoju čovjeka a ne nikako borba vlasti i religije, jer partija danas sve manje ostaje politička vlast.

Potpuno društveno angažiranje komunista u organima društvene samouprave te stvaranje povoljne klime za što šire uključivanje članova sredine u društvenom odlučivanju svakako je osnovni zadatak komunista u suvremenoj borbi protiv religije.

OSTALI NAČINI DJELOVANJA KLERA

Kada danas govorimo o djelovanju klera potrebno je uvažavati izvanredno dugu tradicionalnu doktrinu i principe crkve, koji se u suštini u današnjim uvjetima ne napuštaju, ali isto tako i nastojanja da se izmjeni ili bolje rečeno prilagodi metoda rada promjenjenim društvenim odnosima, naučnim dostignućima i ekonomskom napretku. Ova nastojanja su novijeg datuma i sve se više zapažaju nakon II Vatikanskog koncila⁶. Govoreći o prilagodjavanju Rkt [Rimokatoličke] crkve novim uslovima, moramo istaći da to dolazi do izražaja naročito u socijalističkim zemljama, jer ovaj društveni sistem do nedavno nije priznavala i borila se protiv njegovog širenja, ali isto tako se zapažaju novi elementi djelovanja i u kapitalističkim zemljama. Predstavnici Rkt crkve u nekim zemljama Zapadne Evrope otvoreno podržavaju interese radnika i sindikata, kada je u pitanju zapošljavanje, povišenje nadnica, a u najnovije vrijeme se zalažu i za učešće radnika u upravljanju poduzećima. Bez sumnje je da je ovakav nastup klera rezultat novijih nastojanja poslije Koncila, ali isto tako i smišljeno djelovanje. U novim uvjetima, u periodu jačanja ekonomske baze i Žvotnog standarda širokih narodnih slojeva i crkva vidi da će joj glavno vrelo prihoda biti narod – radnička klasa – ako uspije svoj utjecaj proširiti u potpunosti na nju. Ovakovi, do sada neuobičajeni istupi predstavnika Rkt crkve neupućenima

6 Drugi vaticanski koncil održavao se u Vatikanu od 11. listopada 1962. do 8. prosinca 1965. U tom su razdoblju održana četiri zasjedanja; prvo u vrijeme pape Ivana XXIII., a preostala tri u vrijeme pape Pavla VI. Na Koncilu su bila nazočna 24 od 27 katoličkih biskupa iz Jugoslavije. U kontekstu crkveno-državnih odnosa u Hrvatskoj i Jugoslaviji, značaj Koncila je i u tome što predstavlja temeljni zaokret u povijesti Katoličke crkve, posebno u njezinom odnosu prema svijetu, suvremenom čovjeku i društvu te otvaranju dijaloga s ateistima i ateističkim društvima, što je olakšalo i pregovore između jugoslavenske vlade i Svete Stolice. Miroslav AKMADŽA, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945.-1966.*, Rijeka, 2004., str. 237-238.

izgledaju isključivo humane akcije preduzete za dobrobit radničke klase, a to upravo kod ljudi niže naobrazbe ima djelotvoran učinak. Sve to u stvari proizlazi iz nove orijentacije crkve, koju mnogi njezini predstavnici na zavijen ali popularan način iznose. Naime, Rkt crkva poslije Koncila ne želi starateljstvo države niti njezinu zaštitu, već traži slobodu za svoje vjersko djelovanje. U nekim državama crkva se čak odriče svojih nekadašnjih privilegija, a sve s ciljem da bi na narod djelovala uvjerljivije i da bi povratila svoj poljuljani ugled.

U današnje vrijeme se održavaju savjetovanja predstavnika Rkt crkve na kojima se raspravlja kako djelovati u zemljama sa socijalističkim društvenim sistemima, što znači da Rkt crkva bez dvoumljenja priznaje socijalistički društveni sistem kao svjetski sistem, da ne gleda na njega kao na nešto prolazno kao do Koncila i da nastoji svoje metode djelovanja prilagoditi zakonskim okvirima društvenog uređenja.

Napred izneseni elementi došli su do izražaja i prilikom potpisivanja Protokola između SFRJ⁷ i Vatikana⁸. Naime, u toku pregovora predstavnici Vatikana su postavljali neke zahtjeve, koji nisu bili u skladu sa našim Ustavom (povrat crkvene imovine, vjeronaučna nastava u školi, slobodno djelovanje klera i van crkve i dr.) od kojih su konačno odustali, a što je u skladu sa "Pastoralnom konstitucijom o crkvi u savremenom svijetu"⁹ i "Deklaracijom o vjerskoj slobodi"¹⁰. Prema tomu za očekivati je da će se Rkt crkva i u našoj zemlji sve više orijentirati i prilagodjavati u svom djelovanju na postojeći društveni sistem, koristeći Ustavom zagarantirane vjerske slobode, a manje na stare forme

7 Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija.

8 Nakon prekida diplomatskih odnosa između Svete Stolice i Jugoslavije u prosincu 1952., početkom 1960-ih godina započinju prvi konkretni pokušaji za pokretanjem pregovora o normalizaciji međusobnih odnosa. Službeni pregovori započinju u lipnju 1964. (iako su se i prethodnih godina održali brojni susreti i razgovori između predstavnika Svete Stolice i Jugoslavije) u Rimu i vođeni su u još nekoliko navrata – dva puta u Beogradu 1965. i u Rimu 1966. Konačni tekst Protokola potpisan je u Beogradu 24. lipnja 1966. Njime su, između ostalog, jugoslavenske vlasti, u skladu s ustavnim odredbama, potvrdile slobodu vjeroispovijesti, odvojenost crkve i države te jednakopravnost svih vjerskih zajednica i zajamčile Katoličkoj crkvi slobodno obavljanje vjerskih poslova, uvažavajući nadležnost Svete Stolice nad Katoličkom crkvom u Jugoslaviji u duhovnim stvarima. S druge strane, Sveta Stolica je potvrdila načelan stav da svećenici ne mogu svoje crkvene i vjerske dužnosti zloupotrebjavati u političke svrhe uz osudu političkog nasilja i političkog terorizma. Više vidi u: M. AKMADŽA, *Katolička crkva u Hrvatskoj...*, str. 213-313.

9 „Gaudium et spes“ („Radost i nada“) - Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu. Riječ je o jednoj od isprava donesenoj tijekom zasjedanja Drugog vatikanskog koncila 7. prosinca 1965. Cjeloviti tekst isprave vidi na: <http://zmo.wordpress.com/teoloske-teme/crkveni-dokumenti/dokumenti-drugog-vatikanskog-sabora/gaudium-et-spes-1965/>

10 „Dignitatis humanae“ – Deklaracija o vjerskoj slobodi. Deklaracija u čijem podnaslovu stoji „O pravu osobe i zajednica na društvenu i građansku slobodu u vjerskoj stvari“, donesena je 7. prosinca 1965., dan prije završetka rada Drugog vatikanskog koncila. Cjeloviti tekst isprave vidi na: http://bogoslavija-ri.hr/download/Dignitatis_humanae.pdf

djelovanja. Danas još ne možemo govoriti o potpuno novoj orijentaciji, jer postoje tendencije starog klasičnog načina djelovanja prožetog novim metodama usvojenim na Koncilu, što ovisi o svećenicima koji vrše utjecaj na vjernike.

Jedna od novih prilagodbi u djelovanju Rkt crkve je sve veća aktivnost u vjeronaučnoj nastavi i usvajanje prijašnjeg privremenog načina rada za stalni oblik djelovanja. U proteklom periodu kada je Rkt crkva na naš društveni sistem gledala kao na privremeno stanje i kada joj je Ustavom bilo onemogućeno da katekizaciju provodi u školama, organizirala je takodjer na određeni rok, za kraći period, vjeronaučnu nastavu u crkvama. Danas taj sistem rada sve više postaje stalan, jer se gotovo pri svim Župnim crkvama, pa i ostalim seoskim crkvama grade posebne prostorije za vjersku obuku djece, što znači da je orijentacija na takav rad za duži rok. Na temelju toga mislimo, da Rkt crkva neće uporno nastojati da se vjeronaučna nastava ponovno uvede u škole. To proizlazi iz proklamiranih principa djelovanja Rkt crkve na Koncilu, tj. da crkva ne traži od države da joj omogućava njeno djelovanje, već samo da garantira slobodu vjeroispovjesti.

Na našem području je broj polaznika vjeronaučne nastave u neznatnom porastu. To smo zapazili naročito u 1966. godini, kada je uopće aktivnost Rkt crkve bila povećana i orijentirana na postkoncilske jubilarne proslave. Prema našim podacima za 1964/65. školsku godinu vjeronauk je pohađjalo na području Općine Đakovo oko 40% učenika. Izvjestan porast broja polaznika u 1966. godini rezultat je daleko veće aktivnosti klera na području vjeronaučne nastave. Pošto ne raspolažemo za prošlu godinu sa podacima o pohađjanju vjeronaučne nastave iskoristit ćemo podatke đakovačke Župe¹¹. Prema njihovim podacima vjeronaučnu nastavu pohađjalo je u 1966. godini 990 učenika ili 70%. Ako uzmemo cifru od oko 990 kao tačnu, jer vjerujemo da su tu obuhvaćeni svi učenici koji su vjeronauk pohađjali redovno i povremeno, niti onda to nije 70%. Škole u Đakovu pohađja 3.533 učenika, a u selima đakovačke Župe 757 učenika, što je ukupno 4.290 učenika, a to znači da 990 učenika čini 23%. Podaci za ostale Župe našeg područja izraženi su samo u postotku, pa ih nismo mogli koristiti. Ovdje još možemo postaviti pitanje, da li prikupljati podatke o vjeronaučnoj nastavi i kako do njih dolaziti?

Vjeronaučnu nastavu na selima provode Župnici, a u Đakovu katehisticice i kapelan. Od prije nam je poznato da se u tom poslu služe popularnim metodama, kako bi se što više približili djeci i privukli ih na vjeronauk. Organiziraju zabavne igre, sportske igre, razne priredbe, koja apsorbiraju isto toliko vremena kao i

---

11 Župa Svih svetih u Đakovu.

obrada religioznog gradiva. Prošle godine je bilo pokušaja da se podstakne temeljitije usvajanje gradiva, pa je u okviru jubilarne proslave organizirano natjecanje u đakovačkoj katedrali između najboljih polaznika vjeronauka (hodočašće ministranata), što znači da su i u župskim mjestima održana isto takva izlučna natjecanja. Isto je potrebno istaći da u vjeronaučnoj nastavi ima i nepravilnosti, učenici se sačekuju ispred škole i odvođe na vjeronauk, a događja se da se vrbuju i djeca komunista.

Mislimo da u ovim pitanjima odlučujuću ulogu imaju roditelji. Pojačan utjecaj na vjernike, a time i na religiozne roditelje u periodu jubilarnih proslava imao je utjecaj i na povećanje broja polaznika vjeronauka. Ipak djeca nisu samostalna, i u mnogim stvarima za njih odlučuju roditelji od kojih su materijalno ovisni, pa i onda kad se radi o srednjoškolicima. To su zapazili i predstavnici Rkt crkve pa u narednom periodu namjeravaju organizirati vjeronauk za roditelje. I do sada su vršili utjecaj na roditelje, da svoju djecu odgajaju u religioznom duhu, da ih šalju na vjeronauk, ali to je bilo povremeno, putem propovijedi. Sada se organizira planirana vjeronaučna pouka roditelja preko zime. Ova pouka bi se održavala nedjeljom, jednom mjesečno u posebnim prostorijama (sakristiji ili prostoriji za katekizaciju).

Prve nedjelje u mjesecu za majke koje će se upućivati kako trebaju usmjeravati vjerski odgoj u porodici prema djeci od najranije mladosti.

Druge nedjelje u mjesecu za očeve, koji treba da utječu na odgoj veće muške djece koja već nisu pod utjecajem majke.

Treće nedjelje za bake, jer smatraju da je baka važan faktor odgoja, naročito u obiteljima gdje su oba roditelja zaposlena. I u svim ostalim akcijama crkve osjeća se nastojanje da se vjeronaučnom nastavom obuhvati što veći broj djece. Za vrijeme posvete kuća svećenici se interesiraju da li djeca pohađaju vjeronauk, zašto ne pohađaju i uvode ih u spisak polaznika.

Svećenici i časne sestre daju instrukcije učenicima iz pojedinih školskih predmeta i na taj način također ostvaruju znatan utjecaj na njih, a time ih obavezuju i na pohađanje vjeronaučne nastave, snabdjevaju sa prikladnom religioznom literaturom, koju preko njih šire i na ostalu školsku djecu. U pravilu instrukcije ne naplaćuju, već vrše usluge na dobrovoljnom principu i primaju dobrovoljni prilog. Na taj način proširuju svoj utjecaj, izbjegavaju opozovanje, a preko dobrovoljnih priloga u novcu i naturi vjerujemo da ostvaruju potreban financijski efekat.

Valja istaći da i naši propisi na tom području u manjim mjestima idu u prilog crkvi. Konkretno u Đakovu gdje postoji manji broj srednjih škola neki predmeti su zastupljeni samo na jednoj školi, a nastavnici iste škole ne mogu instruirati učenika bez obzira da li im predaju ili ne. Tako na Gimnaziji u Đakovu postoje tri

profesora njemačkog jezika, od kojih su dva samo djelomično angažirani u nastavi njemačkog jezika, ali radi postojećih propisa ne mogu instruirati učenika kojima ne predaju. Na Ekonomskoj školi se predaje drugi strani jezik (ruski) i učenici su prisiljeni da na instrukcije iz njemačkog jezika idu kod časnih sestara. Slična je situacija i kod mnogih drugih predmeta – latinski jezik, matematika i dr.

Ovdje je važno uočiti, da se vjeronaučnom nastavom i religioznim odgojem djece od rane mladosti, nastoji formirati navika o potrebi religioznog života i prisustvovanja religioznim obredima i u kasnijem periodu.

Iz prednjeg izlaganja vidimo da je djelovanje klera na najmladje vjernike u današnjim uvjetima dobro organizirano, da crkva u tom poslu angažira dosta svojih kadrova i sredstava i da dio izdavačke djelatnosti prilagodjava djeci. Zato se često pitamo kakav bi trebao biti utjecaj članova Saveza komunista i uopće naprednih društvenih snaga u formiranju naučnog, dijalektičko-materijalističkog pogleda na svijet i društvo, a time i na oslobađanje mladih ličnosti religioznih dogmi i dualističkih elemenata u odgoju i na koji način najefikasnije taj utjecaj ostvariti. Pozitivan naučni utjecaj na djecu moguće je u našem društvu ostvariti preko roditelja, kulturnih ustanova, omladinske i pionirske organizacije odgovarajućim metodama rada. Samo moramo znati da se u ovom radu rezultati ne postižu na brzinu, da presija ne vodi cilju, već može imati i suprotan efekat, odnosno da je potrebno uporno, sistematsko i dugotrajno djelovanje da bi se u odgoju postigao željeni cilj. Ponekad se željeni rezultati postižu tek nakon 12-godišnjeg školovanja i zato negativni rezultati kratkoročnih analiza ne smiju djelovati obeshrabrujuće.

Mi smo do sada mnogo napora ulagali da odvučemo djecu ili da ih negdje angažiramo u vrijeme vjerskih obreda. To su pasivne metode koje ne daju trajnije rezultate, ali koje ipak zaslužuju pažnju jer onemogućavaju sistematsko religiozno djelovanje. Takve su npr. sportske priredbe nedjeljom prije podne koje okupljaju dosta publike, zatim kino-predstave za školsku djecu (matineje). Matineje i ostale kino-predstave za školsku djecu i omladinu mogle bi imati i aktivniji efekat kada bi se sa mladim gledaocima obradila sadržajna strana izabranih filmova. Ovaj zadatak su u većim gradovima preuzela sveučilišta i prije prikazivanja filma snimljenim uvodom na magnetofon mladog gledaoca uvode u sadržaj, nameću mu određene korisne zaključke, pa se tako postiže više od običnih vizualnih utisaka kod gledalaca koji to još nisu u stanju sami izvesti.

Smatramo da bi se u provincijskim mjestima kao što je Đakovo trebao više razgranati društveni život sa pionirima i omladinom. Kod nas je jedan oblik aktivnog rada započeo prošle godine preko pionirskih rukovodilaca. Takav rad bi se trebao odvijati tokom čitave godine. Pionirskim rukovodiocima su ispod tjedna djecu okupljali na igralištima, u parku, oko škola, a nedjeljom izvodili na izlete u

obližnje šume (Gaj i Zokovicu). To je za djecu rekreacija, zabava, a mogu se u program nenametljivo ubaciti i korisni sadržaji. Mislimo da je učinjen propust što sa djecom koja preko ljeta ljetuju van Đakova nije išao izvjestan broj pionirskih rukovodilaca uz aktivne prosvjetne radnike. Na taj način bi pionirski rukovodioci stekli još veće iskustvo i znanje u radu s pionirima, te bi im bilo priznanje za njihov rad i podsrek za još veću aktivnost. To bi bilo svakako korisnije nego angažiranje roditelja (majki) koje se pojavljuju samo onda kada treba ići u ljetovalište. Kod nas kao pionirski rukovodioci rade uglavnom najbolji omladinci i omladinke, antireligioznih shvaćanja i usmjeravanjem njihovog rada i izvjesnom selekcijom mogli bi se postići zapaženiji rezultati. Sa djecom bi se moglo izlaziti zimi na sanjkanje, kada bi se djelomično mogle koristiti školske prostorije, za djecu mlađeg uzrasta prikazivati dija – filmove, čitati bajke, priče, a u proljeće sakupljati ljekovito bilje i druge akcije.

Nedjelja bi uopće morala biti aktivniji dan za omladinu i pionire. Kada se takmiče učenici Gimnazije i Ekonomske škole (znanje iz književnosti, političkih događaja, sporta i takmičenje pjevača) dvorana kina „Doma kulture“ bude puna. Ovakvih takmičenja bi trebalo biti više i između osnovnih škola, učeničkih sportskih natjecanja, nastupa instrumentalnih sastava i drugih priredbi.

Kako se putem nastavnog procesa može idejno utjecati na učenike manje više je poznato. To ovisi o karakteru i sadržaju nastavnog predmeta, kao i o nastavniku koji predaje. Da bi se tu moglo više učiniti to je tačno, subjektivni faktor nam zakazuje, što smo već u više navrata konstatali. Momentalno i za kraće vrijeme se ne da mnogo učiniti. Smatramo da sve ovisi o planskoj politici u prosvjeti. Danas kada kadra nedostaje, kada se u prosvjeti zapošljava svako, ne može se govoriti o selektivnom zapošljavanju odgojno obrazovnog kadra. Prosvjetni radnici bi u okviru stručnih organa trebali više proučavati literaturu koja potencira idejnost u nastavi. S druge strane otvoreni istupi pred djecom protiv religije i klera obično daju suprotan efekat. Zapaža se da nedostaje programirani rad prosvjetnih radnika sa roditeljima. Ovaj rad je neobično važan, naročito u osnovnoj školi, kada je dijete najprivrženije roditeljima i nastavnicima i kada se najlakše ostvaruju utjecaji starijih.

Isto tako, da bi se omogućilo uspješno djelovanje kvalitetnih prosvjetnih radnika potrebno je materijalno osposobiti škole. Kod nas prodje školska godina da u nekim osnovnim školama ne nabave niti jedno učilo. Kada govorimo o religiji naročito ističemo neprihvatljivo dogmatsko učenje, a da li je u nekim našim školama drugačije? Ako se učeniku gradivo ne objašnjava dokaznim materijalima, demonstracijom, eksperimentom, ako on sam ne eksperimentira, zar se onda od njega ne traži da nam vjeruje, da prima ono što iznosimo za gotovo, kao što to od njega zahtijeva i religija. Upravo bi ta razlika u metodu rada trebala

biti glavno oružje za antireligiozni odgoj. Kod učenika treba razviti saznanje da usvaja ono što vidi, ono što može sam eksperimentom potvrditi, da vjeruje onomu što mu drugi ili sam može naučno dokazati – da naučno spoznaje.

Mislimo da je izvanredno važan naš utjecaj na roditelje, jer je većina djece pod jakim religioznim uplivom roditelja. Zato mi niti ne možemo sagledati rezultate i utjecaj škole i društva dok su djeca u roditeljskoj sredini, rezultat se može vidjeti kada se oni oslobode roditelja, kada se zaposle ili odu na studij i postanu manje ovisni, odnosno kada nisu pod neposrednom kontrolom roditelja, a takve analize do sada nismo vršili.

Kako ostvariti najefikasnije naš utjecaj? Ovo pitanje je u vezi sa antireligioznim djelovanjem Saveza komunista i drugih društveno-političkih organizacija na stanovništvo. Djelovanje članova SK u ovim uvjetima moralo bi biti znatno aktivnije, jer je i aktivnost Rkt crkve u posljednjoj godini bila izvanredno velika. Da bi privukla pažnju što većeg broja ljudi, religioznih, indiferentnih, pa čak i onih koji više nisu religiozni Rkt crkva se obilno koristila oprostima i propagandnim koncilskim materijalima. Djelovanje Rkt crkve je olakšano prilagodjavanjem crkve novim uvjetima, koji pred vjernike postavljaju mnogo manje zahtjeve nego prije Koncila. Crkva sve više postaje tolerantna prema nauci i nastoji objašnjavati kako su naučna otkrića u skladu sa religioznim naukom. Uveden je narodni jezik pri služenju crkvenih obreda¹² što stvara izvjestan interes kod ljudi, barem u ovoj prvoj fazi crkvene reforme. Uvode se laici, a to bi trebali biti ugledni i poštenu građani, kako bi se preko njih mogao što bolje ostvariti utjecaj na određeni krug ljudi. U pojedinim zemljama ima sve više pristalica tolerantnih odnosa prema društvenim zbivanjima, tj. pristalica da se prihvati stanje kakvo ono jeste. Takvi su stavovi nekih klerikalnih krugova prema kontroli prirodnog prirasta (natalitetu), nastojanje da se dozvoli svećenicima da sklapaju brakove i sl. (Mali koncil u Nizozemskoj). Kod nas svećenstvo stoji po tim pitanjima na starim pozicijama i za sada su protivnici kontracepcije, što je našim zakonom regulirano i na tom planu su nastojali da pridobiju stanovništvo za sebe i ostvare svoj utjecaj. Po selima organiziraju misije, koje vode Isusovci. Pored religioznih obreda, kojima žele da obnove religioznu tradiciju sela, organizirali su tečajeve za pojedine kategorije stanovnika. Ovdje su posebno bili zapaženi tečajevi za žene, gdje su misionari poput liječnika objašnjavali mogućnost prirodnog kontroliranja poroda, kada je to od boga regulirano. Ta je

12 Jedna od tekovina Drugog vatikanskog koncila bila je i uvođenje narodnog jezika u liturgiju, koja se do tada održavala na latinskom jeziku. Iznimku su predstavljale hrvatske biskupije u kojima se od početka kršćanstva na tim područjima liturgija održavala na starohrvatskom jeziku.

materija posebno obradjena u knjižici „Riječ bračnim drugovima“¹³, koju rasturaju zajedno sa ostalim religioznim izdanjima.

Utjecaj klera je bio posebno jak u prošloj postkoncilskoj godini, kada su organizirane jubilarne proslave. To je bila jubilarna proslava čitave Rkt crkve proklamirana od Vatikana i jubilarna proslava 100-godišnjice početka gradnje đakovačke katedrale i 150-godišnjice rođenja JJ [Josip Jurja] Štrosmajera. Glavni centar okupljanja vjernika bilo je Đakovo, gdje su održavane centralne religiozne svečanosti za crkvene praznike i za pojedine kategorije vjernika – djevojke, žene, mladiće i ljude. Svrha ovih akcija je bila religiozna obnova, odnosno širenje utjecaja Rkt crkve na što širi krug stanovnika, a nesumnjivo i financijski efekat. Religiozni obredi su zato održavani sa mnogo dekora i pompe, uz učešće pjevačkih zborova iz svih krajeva biskupije i pjevačkog zbora bogoslova, a uloženo je mnogo truda na propagandu, naročito po župama. Tako su grupe vjernika iz mnogih mjesta u Đakovo stizale posebnim autobusima, a često su tražena pojačanja željezničkih kompozicija kako bi se svi vjernici mogli prebaciti u Đakovo. Može se reći da je sve funkcioniralo dobro, od dočeka vjernika, religioznih obreda, do obilaska i pregledavanja katedrale, muzeja i sjemeništa. I ovim prilikama, kao i pri redovnim obredima u seoskim crkvama obilno su koristili koncilске materijale s kojima su vjernike upoznawali uz iscrpne komentare i na taj način pobudili dosta velik interes kod vjernika, pa čak i onih koji neredovito ili vrlo rijetko zalaze u crkvu. Poseban interes kod stanovnika izazvali su za završnu svečanost u okviru jubilarne proslave. Pri propagiranju i angažiranju vjernika nastojali su maksimalno iskoristiti interes ljudi da vide i prisustvuju velikom skupu crkvenih poglavara, domaćih biskupa na čelu sa kardinalom [Franjom] Šeperom i nekih biskupa i svećenika iz inozemstva.

I ove godine se planira aktivno nastaviti sa proslavama i okupljanjem vjernika u okviru zacrtanog duhovnog preporoda. Na programu je jubilej povodom 1900-godišnjice smrti Petra i Pavla. Pošto je sv. Petar zaštitnik katedrale u Đakovu kler očekuje, da će ovom prilikom božji narod pohrliti u katedralu. Zatim na programu je 50-godišnjica Marije iz Fatime, 110-godišnjica dolaska Ćirila i Metoda u Rim i druge proslave. Jedan metod savremenije infiltracije i širenja utjecaja klera je organizacija turističkih putovanja za vjernike u inozemstvo. Cijene ovih putovanja izgledaju dosta pristupačno, a župnici su stimulirani, putuju besplatno ako okupe grupu od 40 vjernika.

Prema tome može se očekivati i daljnje aktivno nastojanje Rkt crkve da privuče što veći broj ljudi i da što više proširi svoj utjecaj u narodu. U prošloj

13 „Riječ bračnim drugovima“, Đakovo 1964.

godini ne možemo reći da u tomu nisu imali izvjesnih uspjeha. Pitanje je koliko će dugo taj impuls pojačanog priliva vjernika u crkve trajati? Smatramo da je to jedna prolazna pojava, koja ima veći odraz u vanjskim efektima nego u svom sadržaju. Koliki će uspjeh ove kampanje biti ovisi i o našem djelovanju i kretanjima u društvu. Momentalno se borimo za viši lični Životni standard, upoređujući ga sa standardom privredno razvijenih zemalja, dok nam se društveni standard posljednjih godina, naročito na selu, nešto sporije kretao. Kada se povećani lični standard bude počeo reflektirati u rastu društvenog standarda, mislimo da će se situacija početi bitnije mijenjati, jer je solidan društveni standard jedan od uvjeta za aktivnije i šire uključivanje građana u tokove socijalističke društvene reforme.

Izvjestan utjecaj na vjernike ostvaruje se i preko Visoke bogoslovne škole, i učenika te škole u sredini u kojoj Žive preko zimskog i ljetnog raspusta. VBŠ ima zadatak da regrutira i osposobi potreban kadar za popunjavanje upražnjenih mjesta i zamjenu starijih Župnika koji se postepeno penzioniraju. Produkcija kadra posljednjih godina je tolika da već par godina nema upražnjenih Župa (Sl. Brod, Belišće, Borovo, Beška, Viškovci i dr.).

Broj polaznika VBŠ iz godine u godinu lagano raste, pa rektorat VBŠ već niz godina razmišlja o proširenju kapaciteta škole i sjemeništa. Ove godine su prišli realizaciji ove zamisli, kako bi mogli prihvatiti sve učenike kojih sada ima više nego je kapacitet škole i internata. Broj učenika se do prošle godine kretao u okviru kapaciteta škole, a u posljednje dvije godine naglo je porastao, tako da se ove godine upisalo 176 učenika i studenata.

1962. g.	145	1965. g.	133
1963. g.	157	1966. g.	161
1964. g.	152	1967. g.	176

Škola svake godine organizira prijemne ispite i ne može se reći da primaju sve učenike bez obzira na garanciju za uspjeh. Mislimo da je po srijedi dobro organizirana propaganda, Životni standard Župnika i svećenika uopće, a dobrim dijelom i tradicionalna religioznost pojedinih porodica koje odgojno pripremaju svoju djecu za vjerske škole. Tako se u VBŠ u Đakovu vrlo često susreću ista prezimena, nije rijedak slučaj da se istovremeno na školovanju nalaze braća, pa i više članova jedne porodice, a mnogi su u rodbinskoj vezi sa današnjim svećenicima.

Socijalni sastav ove škole je karakterističan. Iz njega se vidi da se za svećenički poziv opredjeljuje najviše djece iz seoskih porodica (svake godine 50 do 60 % učenika i studenata), postotak djece radničkih porodica je u opadanju (posljednjih godina se smanjio od 25 na 15 %), dok procenat djece obrtničkih porodica raste (posljednjih godina sa 2,5 na 11 %). Postotak ostalih kategorija je

manji – porodice penzionera 4 – 7 %, službenika 2 – 5 %, djece bez oca oko 8 % i djece bez roditelja oko 2 %.

Svi učenici ove škole nisu sa našeg područja, već obično oko 50 %, dok su ostali učenici sa područja BiH – 46, Vojvodina 24 i Slovenija 16 – u 1966/67. školskoj godini.

Na području kotara najviše kandidata za svećenika daju:

	1961./62.			1963./64.			1965./66.			1966./67.		
	L	B	U ¹⁴	L	B	U	L	B	U	L	B	U
Sl. Brod	9	11	20	6	5	11	8	13	21	9	11	20
Vinkovci	7	8	15	4	6	10	6	8	14	7	6	13
Đakovo	6	8	14	3	8	11	9	2	11	11	5	16
Županja	-	1	1	6	2	8	10	3	13	11	1	12
Osijek	2	5	7	2	5	7	3	2	5	4	2	6
Valpovo	2	5	7	2	2	4	1	2	3	3	2	5
Od ukupno	30	43	73	26	35	61	39	36	75	47	30	77

Iz pregleda je vidljivo da se broj učenika i studenata sa područja kotara kreće između 70 i 80. Nadalje je vidljivo da se broj učenika u pripremnim tečajevima povećava, a broj studenata na VBS se lagano smanjuje (od 1961/62. do 1966/67. od 43 na 30 studenata), što znači da je osipanje prilično.

Može se postaviti pitanje kakav će biti priliv učenika u VBS u narednom periodu? Ovdje treba u prvom redu imati u vidu ekspanziju osnovnog školstva u poslijeratnom periodu, koja je stvorila naviku kod stanovništva za produženjem školovanja, a to je i u vezi sa potrebom koja proizlazi iz izmjenjene strukture stanovništva, naročito na selu. Srednje škole na našem području ne mogu primiti sve učenike koji žele nastaviti školovanje na drugom stupnju. Mogućnost stipendiranja najboljih učenika na srednjim školama nije ispitana u vezi sa usmjeravanjem učenika nakon završene osnovne škole.

Ovdje treba istaći da na naše područje doseljava velik broj stanovnika iz pasivnih krajeva, koji su nešto primitivniji i na nižem stupnju obrazovanja, pa i privrženiji religiji, kao i mogućnost priliva učenika sa drugih područja i u narednim godinama.

Materijalna osnova je važan element koji omogućuje sve širu aktivnost crkve. Rkt. crkva na našem području ima sasvim solidne prihode, koji omogućuju izvođenje građevinskih radova šireg opsega, izdržavanje škole i internata sa 150 do 170 polaznika, izdržavanje penzioniranih svećenika i druge rashode. Mislimo,

14 L – pripremni tečajevi VBS-a, B – Visoka bogoslovna škola, U – ukupno.

da je najveći izvor prihoda crkve selo, naročito nakon reforme, od kako su povećane cijene poljoprivrednim proizvodima osjeća se sve više rast materijalne osnove sela. Zato u posljednje vrijeme predstavnici crkve nisu više toliko aktivni borci protiv Žvotnog standarda. Oni istina nisu za maksimalno angažiranje na polju materijalne proizvodnje i za zapostavljanje duhovnog Žvota, ali se primjećuje da im odgovaraju već materijalni izvori seljaka, jer seljak tada podmiruje i sve obaveze prema njima, a one nisu male i sve se više povećavaju. Pored redovnih davanja u naravi i novcu i plaćanja usluga prilikom krštenja, vjenčanja, sahrana, organiziraju često raznovrsne sabirne akcije. Poslije potresa¹⁵ su prikupljena sredstva za popravak teže oštećenih crkava (Levanjska Varoš, Budrovci, Trnava, Koritna, Piškorevci, Perkovci i Musić), a popravljane su i uređivane i druge crkvene zgrade koje su bile neznatno oštećene. Po svim Župama se prikuplja pomoć za radove na katedrali. Ova aktivnost je toliko razgranjana da se o prikupljenoj svoti može samo nagadjati. Za vrijeme jubilarne proslave prodavane su spomen-plakete, spomen-značke, spomen-sličice sa slikama iz katedrale. Ova aktivnost se nastavlja pa se vjernicima nude spomen-plakete kao prikliadan poklon za imendan, sv. krizmu, uskrs uz cijenu od 10.000 starih dinara¹⁶. Isto se nastavlja i sa prodajom spomen-znački po 150 st. dinara i spomen sličica po 10 starih dinara. U ovoj godini se vjernicima nude umjetničke religiozne reprodukcije formata razglednica, koje je Ordinarijat preuzeo od JAZU¹⁷. Ove su reprodukcije izdane povodom 100-godišnjice JAZU, a prodaju se po 130 dinara. Prihodi takodjer idu u korist katedrale. Već preko godinu dana po selima se održavaju „Katedralni dani“ i tom prilikom se prikupljaju dobrovoljni priloz. Ova akcija je izgleda dala dobre rezultate pa se s njom nastavlja. Ističe se, da su se mnogi vjernici oduševili ljepotama katedrale, prilikom boravka u Đakovu u okviru jubilarne proslave i obećali da će dati priloge i bilo bi šteta to ne iskoristiti. Na „Katedralni dan“ u mjestu gdje se održava odlazi predstavnik Ordinarijata, drži propovjed o katedrali i radovima koji se obavljaju, a u novije vrijeme raspoložu sa filmovima koje tom prilikom prikazuju. (film o katedrali, jubilarnoj proslavi u Đakovu, film sa puta u sv. Zemlji).

Na selu se prikupljaju sredstva za školovanje bogoslova i izdržavanje sjemeništaraca. To su davanja u novcu i naravi. Sve se prikuplja u Župama, a zatim se automobilom prebacuje u Đakovo. Sjemenište ponekada ima Živežnih

15 13. travnja 1964. godine Slavoniju je pogodio potres snage 5,6 stupnjeva prema Richteru. Epicentar potresa bio je između Slavenskog Broda i Đakova, zbog čega su razaranja i materijalne štete na području Općine Đakovo bile prilično velike.

16 Misli se na iznos u dinarima prije denominacije (smanjenja nominalne vrijednosti) 1. siječnja 1966. godine u omjeru 1:100.

17 Jugoslavena akademija znanosti i umjetnosti.

namirnica i za prodaju gradjanima. Mislimo da je prošle godine uveden novi način prikupljanja sredstava za sjemeništarce – putem dvanaestinskih cedulja. To znači kada netko pristane da daje pomoć, obavezan je davati kroz čitavu godinu u dvanaestinama.

Ako se udje u bilo koju crkvu nailazi se na mnoštvo škrinjica (za potrebe sjemeništa, za potrebe Župe, za biskupiju i dr.), što znači da se čovjek ne može maknuti a da ne naidje na mjesto gdje treba dati prilog. Zato danas više nisu glavni izvori sredstava crkve poljoprivredni posjedi, već prilozima koji se prikupljaju u raznim vidovima od vjernika.

Ako se tome doda izvjesna pomoć iz inostranstva (1965. godine u novcu 3,337.500 st. dinara, 1966. godine 3,086.300 st. dinara plus satovi, razglas i skele za katedralu), vidljivo je da Rkt crkva sakupi znatna sredstva za svoju djelatnost. U toku 1965. godine izvedeni su gradjevinski radovi na području komune Đakovo u vrijednosti od 41 milijun st. dinara, a u 1966. godini u vrijednosti od 12 milijuna starih dinara. Ta su sredstva utrošena za gradnju prostorija za katehizaciju, proširenje i popravak crkvi, gradjevinskih objekata časnih sestara, trafo stanice i drugih manjih radova. U ove svote nisu uračunati troškovi za obavljene radove na katedrali i uložena sredstva u objekte koji još nisu dovršeni (Satnica, Viškovci, sjemenište).

Kako njihova materijalna osnova utječe na njihovu politiku vidi se iz odnosa prema Udruženju Rkt. svećenika¹⁸. Mi preko Udruženja nudimo zdravstveno i penziono osiguranje i čudimo se kako nisu za to zainteresirani. Da bi izbjegli uključivanje u Udruženje osnovali su pri biskupiji fond za penzionirane svećenike. Iz fonda im daju pomoć od 30.000 starih dinara mjesečno, stan u župnom dvoru i vjerojatno odjevanje. Iz svega ovoga izlazi da Rkt crkva ima dobro organiziranu djelatnost i jako aktivne aktiviste. Kada bi naši aktivisti na terenu bili tako aktivni, vjerujemo, da bi mnogo više akcija uspjeli provesti do

---

18 S ciljem razbijanja jedinstva Katoličke crkve i slabljenja moći crkvene vlasti, jugoslavenske su vlasti uz pomoć lojalnih svećenika započele politiku poticanja osnivanja staleških svećeničkih udruženja. Namjera je vlasti bila stvaranje „narodne crkve“, koja bi u potpunosti raskinula sa Svetom Stolicom. U stvaranje udruženja krenulo se najprije u onim krajevima gdje je crkvena vlast i veći dio svećenstva bio skloniji suradnji s vlastima (Istra, Slovenija, Bosna i Hercegovina). S druge strane, osnivanje svećeničkih udruženja u Hrvatskoj nije išlo glatko, te su prvi inicijativni odbori osnovani tek krajem 1952. O djelovanju tih udruženja posebno su brinule komisije za vjerske poslove, koje su im osiguravale znatnu finansijsku pomoć. Unatoč tome, njihov je rad iz godine u godinu bio sve slabiji, a broj članova se nije povećavao, ponajviše zbog negativnog stava većine hrvatskih biskupa, ali i Svete Stolice prema članstvu u takvim udruženjima. Više vidi u: M. AKMADŽA, *Katolička crkva u Hrvatskoj...*, str. 104-111, 159-183; M. AKMADŽA, *Staleško društvo katoličkih svećenika Hrvatske u službi komunističkog režima. Tkalčić, Godišnjak Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije*, br. 7, Zagreb 2003., str. 47-156.

kraja, da bi se veća sredstva koristila za uredjenje sela, za uredjenje i podizanje objekata društvenog standarda, nego što se koristi za religiozne objekte.

Naš utjecaj u današnjih uvjetima treba da dodje najviše do izražaja u javnom djelovanju, koristeći organizirane forme rada, ali isto tako i većom infiltracijom članstva u druge organizacije (sportske, društvene, teritorijalne), gdje se okupljaju građani i stanovnici sela. Masovnijim uključivanjem članova SK u sve forme organiziranog rada može se ostvariti rukovodeća uloga Saveza komunista. Danas moramo priznati, mnoge osnovne organizacije nam se bave same sa sobom, a imamo članova čija se aktivnost upražnjava samo na sastancima osnovnih organizacija.

U posljednje vrijeme mnogo raspravljamo o reorganizaciji Saveza komunista. Pošto na reorganizaciju Saveza komunista ne gledamo samo kao na nove forme okupljanja i grupiranja komunista u osnovnim organizacijama, nego i na promjenu strukture članstva, a u vezi s tim traže se i nove forme i sadržaji, za očekivati je aktivnije i potpunije uključivanje komunista u društvena kretanja. Kod nas je posljednjih godina znano opao broj članova SK u pojedinim kategorijama stanovnika, a time i kontinuitet u radu, odnosno napredna društvena orijentacija. Pretpostavlja se da je u neposrednom poslijeratnom periodu u članstvu SK bilo oko 50 % omladine, taj postotak se neprekidno smanjivao, 1950. godine 39,8 %, 1958. 23,6 %, a naročito posljednjih godina kada je pao u 1965. godini na 12,6 %. Slična situacija je i kod nas u Đakovu, pa vjerujem da je i to jedan od razloga nezainteresiranosti i sve veće pasivizacije omladine na političkom području.

Slična situacija je sa individualnim poljoprivrednim proizvođačima, koji su u članstvu SK zastupljeni sa 7,4 %, kod nas u Đakovu sa 7 %. To su upravo kategorije članstva uz radnike koji žive i na selu, preko kojih se može uspješnije djelovati u sredini u kojoj je naš utjecaj do sada bio nedovoljan.

Izdavačka djelatnost klera

Izdavačka djelatnost klera bila je vrlo intenzivna kod nas u toku cijelog poslijeratnog razdoblja. Ne raspolažemo sa potpunim podacima po broju štampanih knjiga i primjeraka u periodu od 1945. na ovamo, ali prema djelomičnim podacima s kojima raspolažemo za godinu 1965., začudit će nas činjenica da je kler štampao 51 knjigu, časopis ili novine u 377.850 primjeraka, dok u 1966. godini taj broj je dosta opao i sveo se na 16 knjiga, časopisa i novina u 28.850 primjeraka. Ako bi smo tražili uzrok tome, onda bi ga mogli svesti na traženje jeftinijih usluga kod drugih tipografija ili eventualnim smanjenjem

financijskih sredstava za 1966. godinu. Treba napomenuti da ovo štampanje knjiga i novina ne ide samo za potrebe đakovačke biskupije, nego i za potrebe nekih Źupa i biskupija (Makarska, Opatija, Pazin, Rijeka, Poreč, Split, Karlovac, Sinj, Zagreb i dr.). Medjutim dok je period prije znatnije liberalizacije i koegzistencije odnosa Jugoslavija – Vatikan ta djelatnost sadrŹajno vezana više uz uŹu vjersku problematiku i direktno, ali manje ili više skriveno politički usmjerena, dotle unazad 3 – 4 godine na ovamo ta djelatnost dobiva sve više na ekstenzitetu sadrŹaja tj. raznovrsnost problema koji se u knjigama i brošurama kao i listovima tretiraju. Takva orijentacija nije usmjerena direktnoj negaciji nauka i njihovih činjenica, socijalizma i njegovog društvenog sadrŹaja. Danas katolički pisci uvaŹavaju sve ono sa ovih područja što bi bilo apsurdno pobijati, dakle često polaze od činjenica i istine, ali ne za to da bi afirmirali te činjenice i istine, već da bi na osnovu objektivne karakteristike relativnosti kao jedne determinante svih rezultata nauke uporno isticali relativizam nauke kojeg se nauka moŹe spasiti samo pomoću boga tj. usmjeravanjem prema apsolutnom.

Nije slučajno da se danas katolički pisci u svojim raspravama naročito za intelektualnu javnost ne hvataju za argumente sv. Augustina i Tome Akvinskog, nego se obraćaju Kantu, Eistejnu, Paskalu¹⁹, pa i Marksu jer se time dobiva na dignitetu i ozbiljnosti raspravljanja a istovremeno, zavisno od filozofa i učenjaka, nastoje pokazati kako i značajni ljudi nauke u suštini su bili na liniji religije ili baš zato što nisu imali religije ostavili su otvorene probleme čovjeka i svijeta, jer samo religija kao veza čovjeka s bogom rješava te probleme do kraja i oslobadja čovjeka od uznemirenosti i briga.

Posebno je uočljivo da katolička bibliografija nije više usko specijalistička i sakralna, nego da obuhvaća sve širi krug problema općedruštvenih odnosa, čak štaviše u prvom planu se nalaze pitanja suvremenog čovjeka, njegova etika, Źivot omladine, a naročito seksualni problemi. To se naročito moŹe primijeniti [primjetiti] i po naslovima pojedinih knjiga koje izdaje kler, kao npr.: "Od atoma do svemira"²⁰, "Riječ bračnim drugovima", "Razmišljanja na asfaltu"²¹ i mnoge druge. Sve su to knjige čiji sadrŹaj pokušava uvesti čitaoca u toboŹe neku od nauka, ali čitavu kauzalno posljedičnu vezu dovesti u vezu s bogom. Istovremeno neke od ovih knjiga nastoje uvjeriti čitaoca kako ni fizika, ni kemija, ni biologija ne znaju objasniti "što je i otkuda je Źivot", zaključujući da ovu tajnu zna jedino bog, jer kako se to na jednom mjestu kaŹe "Źivot je djelo beskrajnog boŹjeg uma". Nije teško zaključiti da ova pitanja pobudjuju interes intelektualne javnosti a kada

19 Immanuel Kant, Albert Einstein, Blaise Pascal.

20 BoŹo VUCO, *Od atoma do svemira*, Makarska 1964.

21 Johannes LEPPICH, *Razmišljanja na asfaltu*, Đakovo 1965.

je riječ o seksualnim problemima, onda je omladina naročito zainteresirana s obzirom da se ovi pisci ne ustručavaju ničega kada je u pitanju nametanje takovih spisa čitaocu. To se vidi po primamljivim naslovima knjiga seksualne problematike kao npr. "Djevojko, znaš li ljubiti"²², koji neosporno izazivaju odgovarajuće asocijacije i privlače omladinu. Literatura ovakovog Žanra naići će na plodno tlo i kod ateističke omladine bez obzira što se ova problematika objašnjava isključivo s aspekta katoličke moralke, pa postoji mogućnost da baš kroz ove probleme ateistička omladina posumnja u svoje usmjerenje. Kada se uzme u obzir da se u ovakvim knjigama nalazi mnoštvo poluistine, čitalac koji možda u njima i ne nalazi odgovarajući odgovore, ipak je učinio uslugu piscu i ostvario njegovu namjeru već time što je takovu knjigu pročitao, jer ipak možda će ponešto prihvatiti, kod nekoga će takve knjige izazvati zbrku pojmova a baš time je na planu mistifikacije učinjeno veoma mnogo.

Posebno mjesto u izdavačkoj djelatnosti klera zauzima knjiga njemačkog autora Patera Leppicha pod naslovom "Meditationen auf dem Asphalt", čiji sadržaj ide tako daleko da se pokušava razračunavati sa komunizmom i socijalističkim sistemom uopće, nastojeći da prikaže čitaocu kako komunisti uništavaju sve što je crkveno što nam naročito plastično prikazuje ova rečenica : "Bolna je pomisao da je u nekim zemljama to svjetlo pred mnogim oltarima ugašeno, jer su crkve postale muzeji, kinematografi ili garaže za automobile", i na kraju autor patetično zaključuje : "Gospodine Bože, oprosti tim ljudima koji su Te protjerali iz Tvojih crkava". Osim toga knjiga je pisana tako plastično i impresivno da se stječe dojam, da se od kršćana Žele stvoriti revolucionari, koji će i koji se moraju obračunati sa svim onima koji su se odrekli boga i Kristova učenja znači s ateistima, a tko predstavlja ateiste u ovom društvu?

Odnos komunista a naročito prosvjetnih radnika prema reperkusijama ove literature na omladinu ne može biti indiferentan, što nikako ne znači da treba poći frontalno u rat protiv ove knjige. S druge strane neopravdana je ignorancija utjecaja ove literature koja se opravdava poboljšanim odnosom države i crkve, čime se nedozvoljeno religija identificira s crkvom. Takav konformizam se protivi i slovu i smislu Statuta i Programa SKJ koji govore o odnosu komunista prema religiji. Dužnost i obaveza komunista je da se suprostavljaju ovim pokušajima traženja izlaza religije iz krize, naprotiv potrebno je uložiti maksimalne snage da bi religija kao ideologija došla još u veću krizu. Naš doprinos u tom smislu može biti jedino u afirmaciji našeg društvenog, ekonomskog, političkog i idejnog razvitka a kroz svakodnevnu nastavu i pedagošku praksu ove probleme i literaturu s naučne tačke gledišta pobijati.

---

22 Juraj GUSIĆ, Djevojko, znaš li ljubiti?, Zagreb 1966.

Idejno naoružavanje u tom smislu nije nikakva parola dana već stalna nužda, a kao sastavni dio individualne svijesti odgovarajuća karakteristika komunista. U borbi protiv religije i religioznosti komunisti su u daleko povoljnijem položaju, jer dok kler raspolaže samo sa ideologijom, komunisti raspolažu i materijalnim argumentima, a to je naša stvarnost kojom se uspješno obara mistika, ali samo ukoliko argumenti nisu posudjeni rekviziti nego i sadržaji vlastite djelatnosti.

SUMMARY

Sladana Josipović Batorek

RELATIONSHIP OF THE COMMUNIST AUTHORITIES TOWARDS THE CATHOLIC CHURCH AND ITS ACTIVITIES IN THE AREA OF ĐAKOVO MUNICIPALITY ON THE EXMAPLE OF THE DOCUMENT "IDEOLOGICAL PROBLEMS RELATED TO THE ACTIVITIES OF THE CLERGY AND THE INFLUENCE OF RELIGION" DATED FROM MARCH OF 1967

The paper presents the entire document "Ideological problems related to the activities of the clergy and the influence of religion" made in Đakovo on March 1st 1967, in its original form. The value of the document reflects in the vivid depiction of the relationship of the communist authorities towards the Catholic Church, and religion in general, but also of its activities on the local level, after the *Protocol* on normalisation of mutual relationships had been signed in 1966.